

Ugyanez érvényes a reptéri alkalmazottakkal, biztonsági szolgálatokkal, és persze magukkal az utastársakkal összefüggésben is. Különösen a szeptember 11.-ike után, az amerikai társadalomban az a torz kép alakult ki a muszlimokról, hogy szükségszerűen mind terroristák. A velük szemben megjelenő előítélet pedig „átsugárzott” minden nem fehér (vagy fekete) bőrű egyénre is, főként, ha az illetőnek furcsa, az amerikaiak számára elsősre földrajzilag elhelyezhetetlen neve is volt. Ugyanakkor, amint kiderült, hogy orvossal van dolguk, az utasok, a reptéri alkalmazottak, és a légiutas-kísérők is mind teljesen más hozzáállást mutattak, mint előtte.

A férfi orvosokkal szemben felbukkanó előítéletek hamar semmivé foszlanak, amint kiderül róluk, milyen szakmát gyakorolnak, ugyanez viszont már nem mondható el a nőkről. Mivel az amerikai emberekben él a sztereotípiá, hogy az orvosi szakma férfiszakma, így az indiai származású női orvosok felé még akkor is gyanakvással fordulnak a betegek, amikor rajtuk van a fehér köpeny, és a köpenyre csíptetett azonosítókártyáról egyértelműen kiderül, milyen területen tevékenykednek. Az pedig, hogy nem fehérek, még tovább rontja a helyzetüket. Az amerikai társadalomban él az előítélet, miszerint a színesbőrű nők nem viselhetnek művelhetnek függetlenséget, és önálló egzisztenciát biztosító hivatást. Az átlagember a nőket csak nővérként, vagy maximum fiziko-terapeutaként tudja elképzelni. Ha egy nem- fehér nő mégis magasabb szakképzettséget igénylő hivatásba kerül, akkor azonnal egy új skatulyát húznak rá: az amerikai társadalom nagy részének szemében ő lesz az agresszív, parancsoló „ribanc”, hiszen olyan szerepben tetszeleg, ami nem hozzá való. E megbélyegzés miatt az indiai (és természetesen a többi nem- fehér) származású orvosnő ritkán kapja meg azt a társadalmi elismertséget, mint férfi társai.

Az indiai származású férfi orvosok tehát megkapják az általunk itt foglalkozási állampolgárságnak nevezett státuszt, és tagjai lehetnek a fehér, középosztálybeli amerikai társadalomnak, amennyiben hivatásukat nyilvánvalóvá teszik. A női orvosok viszont még a foglalkozásuk által sem tehetnek szert elismertségre, sőt gyakran a társadalomra veszélyesebbnek ítéltetnek – mivel „erőszakosságukkal” elveszik a munkát a középosztálybeli fehér férfiaktól –, mint ha megmaradnának a róluk kialakult alávetett, függő nő sztereotípiájánál.

Juhász Gergely Ákos

SZEMLE

Kisebbségek nyelvhasználata

A névtan mint önálló tudományág a magyar nyelvterületen

András Zselyke: Szabó T. Attila helynévkutatásainak jelentősége. = Erdélyi Múzeum. 74. kötet. 2012. 3. füzet, 155-159 p.

Szabó T. Attila *Magyar Nyelv* című folyóiratban 1988-ban megjelent vallo-másaiból tudjuk, hogy életpályájának meghatározó állomása volt, amikor egyetemi hallgatóként 1928 körül mint Tavaszy Sándor tanítványa látogatást tett az Erdélyi Múzeum Levéltárában, és ott beavatást nyert a levéltári kutatások mikéntjébe. Itt találkozik először újkori használatú helynevekkel, amelyeknek történeti fontosságát hamar felismeri, és ettől kezdve idejének jó részét a helynevek gyűjtésére és vizsgálatára fordítja.

A helynévkutatás módszertanának kidolgozása az, ami fordulópontot jelentett Szabó T. Attilánál a korábbi korok eredményeihez képest. A 19. századi helynévtárak, oklevéltárak, okmánytárak ugyanis – a pozitivistá adatgyűjtésen túl – nem egészültek ki szakszerű elemzésekkel, magyarázatokkal. Ugyanakkor érdemük az élőnyelvi adatok felsorakoztatása a korabeli nyelvállapotokról, amelynek nélkülözhetetlenségét Szabó T. Attila is felismerte és hasznosította, valamint *A magyar helynévkutatás a XIX. században* című tanulmányában részletesen be is mutatta.

A 20. századi névtani kutatások új irányt vettek, a helyneveket történeti forrásokban tárják fel a nyelvészek, a hangsúlyt eredetük megfejtésére fektetve. Melich János, Gombocz Zoltán és az ún. budapesti iskola újgrammatikus szemléletű munkamódszereit, gondolkodásmódját olyan kiváló nyelvtörténészek alkotják, mint Kniezsa István, Pais Dezső, Bárczi Géza, akik a névtani kutatások jelentőségét felismerték, és forráskutatásaik során a helynevekre különös figyelmet fordítottak, így a mai napig megkerülhetetlen névrendszertani munkákat tettek az asztalra.

A budapesti nyelvtörténészek munkásságával nagyjából egy időben Kolozsvárott tevékenykedett Szabó T. Attila és a köréje tömörült szakemberek, az ún. kolozsvári iskola. Kutatásaiknak újszerűsége abban állt, hogy a történeti helynévkutatást egyesíteni kívánták a helyszíni, élőnyelvi gyűj-

téssel. A gyűjtőmunka pedig rendkívüli alapossággal, ún. mikrotoponímiai kutatással folyt, azaz az egyes települések és környékük összes fellelhető helynévének (domborzati formák, térszerkezeti elemek, vizek, növényzeti formák stb.) feltérképezését jelentette. Ez egészült ki aztán elmélyült levéltári kutatással. Így a különböző toponimákat történeti alakulásuk folyamatoságában szemléltetik a monográfiák. (*Kalotaszeg helynevei. Gróf Teleki Pál Tudományos Intézet, Kolozsvár, 1942; Dés helynevei. Erdélyi Tudományos Füzetek, 1937.*) A kolozsvári iskola műhelyéből származó munkák egy aspektusban maradtak el a budapesti iskolától, nevezetesen leíró nyelvészeti, rendszertani kategorizálást nem követtek. A két iskola irányelveit először Szabó T. Attila tanítványa, Benkő Lóránd egyesítette a *Nyárád-mente földrajzi nevei. MNyTK. 74. sz. Bp., 1947* c. értekezésében.

Szabó T. Attila módszertani programját 1933-ban fogalmazta meg először a *Magyar Nyelv* c. folyóiratban *A helynévgyűjtés jelentősége és módszere* c. tanulmányában. Ugyanebben az évben jelent meg az Erdélyi Tudományos Füzetek sorozatban az *Adatok Nagyenyed XVI–XX. századi helyneveinek történetéhez* c. munkája, mely elméleti alapvetéseinek első realizációja volt. Ugyanakkor kézzelfogható útmutatásokkal is szolgált a helynévgyűjtés iránt érdeklődőknek, és egyben felhívta a figyelmet arra is, hogy a helynévkutatás megalapozó előmunkálataihoz, a pozitivisták irányelvei diktálta adatgyűjtéshez igazából nem szükséges filológiai képzettség. Az adalékok történeti elhelyezése, interpretációja az, ami már szakértői közelítést igényel.

Szabó T. Attila az Erdély nagy részét érintő helynévkutatási elképzelését, illetve Erdély nyelvjárásainak nyelvföldrajzi felmérését az Erdélyi helynévtörténeti adattárban (EHA) szerette volna kiadni. Mintegy 650 000 adatot tartalmazó, megyénként rendszerezett erdélyi helynévtörténeti adattárának anyagát halála előtt az Országos Széchényi Könyvtárban helyezte el, kiadását nem érthette meg, de az adattár biztosította későbbi nemzedékek elindulását az általa körvonalazott irányba.

Ezekhez adódott hozzá az 1940-es évek közepén az erdélyi oklevélszótár anyagának gyűjtése, amely végül *Erdélyi Magyar Szótörténeti Tár* címen jelent meg. A 15. század közepe és a 19. század vége közötti időszakból a történeti Erdély, Kővárvidék és Máramaros iratanyagából (birtok- és szolgálat-összeírások, végrendeletek, osztálylevelek, kelengye- és tárgylajstromok, vallatási jegyzőkönyvek, csere- és adásvételi iratok, nyugták, költségjegyzékek, körlevelek, egyházlátogatási, törvénykezési, városi, falusi, széki jegyzőkönyvek, anyakönyvek, jobbágykezeslevelek, naplók) másfél millió szócikket gyűjtött, amelynek anyagát azonban csak részben sikerült feldolgoznia. Életében összesen az első négy kötet jelent meg.

András Zselyke tanulmánya azonban – mivel készülő doktori disszertációjának témája az Erdélyi Múzeum 20. századi folyamainak monografikus feldolgozása – Szabó T. Attila itt megjelenő névtani, valamint névtani aspektusokat is tárgyaló tanulmányairól és közleményeiről számol be részletesen.

Szabó T. Attila az Erdélyi Múzeum Egyesület tudományos kiadványában a harmincas évektől jelentetett meg közleményeket, névtani jellegűeket 1937-től. A *Szásznyíres település-, népiség-, népeseledés- és helynévtörténeti viszonyai a XIII–XX században* c. tanulmánya, három egymást követő számban jelent meg. Ez az egyedüli komplexebb helynévi és népiségtörténeti vizsgálat Szabó T. Attila tollából. A későbbi számokban rövidebb elemzéseket, hozzászólásokat publikál, egy-egy különlegesebb helynévvel való találkozásokkor.

1942-ben főszerkesztőként jelentkezik újra a Kisebb közlemények rovatban. (*Néhány adat a babonás helynevekhez; Újabb adatok a Virgó-kérdéshez; Varázsujuk*)

1943-ban és 1944-ben egész cikksorozatot közöl különböző földrajzi nevekről. (*Ordományos, Zordományos; Hegyesel; Saul, Sál; Illeerdő stb.*) Ezek szintén nagyrészt élőnyelvi adatok, amelyeknek értelmezéséhez nyelvtörténeti ismereteit hívja segítségül a szerző.

Utolsó toponimákat boncolgató írásai a diktatúra megszüntette (1947) folyóirat zárószámaiban jelentek meg (*Benemig, Belemig; Dércser; Házsongárd; Kásövér; Kebelás; Odverem; Oskut; Seregyis.*)

Szabó T. Attila helynévkutatói módszerei mind a mai napig útmutatásul szolgálnak az ezen a területen dolgozóknak, a kolozsvári nyelvészeti iskola későbbi generációjához tartozóknak. „Szabó T. Attila szervezte önálló tudománygá a névtant a magyar nyelvterületen” –állapította meg Kálmán Béla. A toponimák gyűjtése és közlése azóta is az ő elvei és metodológiája alapján történik, természetesen bizonyos mozzanatok továbbfejlesztésével.

Cholnoky Olga